

university of
 groningen

faculty of behavioural
 and social sciences

Het juiste uitstroomprofiel?

Een kwalitatieve studie naar de perspectieven van onderwijsprofessionals op kenmerken van vso-leerlingen die uitstromen naar de reguliere arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs

Student: R.E. Dunsbergen (s4502744)

Begeleider en eerste beoordelaar: dr. E.S. Ritzema

Tweede beoordelaar: dr. M. Hingstman

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

Juni 2025

Aantal woorden: 7865

Abstract

Young people in secondary special education face a high risk of unemployment after finishing school. This study aims to provide further insight into how students can be placed in the most suitable outflow profile within secondary special education, improving their future prospects in the labour market. The main research question of this study is therefore: *'What similarities and differences exist in the characteristics of secondary special education students who move on to the regular labour market or further education, as assessed by education professionals, and to what extent do the assessments of education professionals influence the determination and modification of the outflow profile of the students?'* To answer this question, a qualitative study was conducted in which 17 education professionals were interviewed who worked at 6 schools within one school organisation. The study focused on identifying characteristics of pupils who move on to the labour market, characteristics of pupils who move on to further education, key similarities and differences between these groups, and factors influencing education professionals assessments. The results show that both groups often face behavioral issues, low motivation, school aversion, and complex home situations. The differences lie in the orientation towards cognitive and practical skills. In addition, the assessment of these characteristics by education professionals is influenced by previous experiences, previously initiated trajectories and other education professionals. Further research is recommended to get more insight in factors that influence the assessment of characteristics by education professionals and student placement decisions.

Inhoudsopgave

Abstract.....	1
Theoretisch kader.....	3
NEET-jongeren.....	3
Regulier onderwijs.....	4
Voortgezet speciaal onderwijs.....	5
Rol onderwijsprofessionals.....	8
De context van dit onderzoek en onderzoeksvragen	10
Methode.....	11
Onderzoeksontwerp	11
Participanten	11
Instrument.....	12
Procedure van dataverzameling.....	13
Data-analyse.....	14
Resultaten.....	15
Kenmerken van leerlingen met uitstroomprofiel arbeid (upa).....	15
Kenmerken van leerlingen met uitstroomprofiel vervolgonderwijs (upv)	18
Overeenkomsten upa en upv leerlingen.....	20
Verschillen upa en upv leerlingen	21
Invloed van inschattingen op de bepaling en wijziging van het uitstroomprofiel	21
Conclusie	25
Discussie	26
Beperkingen en sterke punten.....	28
Aanbevelingen.....	29
Literatuur.....	31
Bijlagen.....	36
Bijlage 1: Interviewleidraad.....	36
Bijlage 2: Informed consent formulier en informatie over het onderzoek	41
Bijlage 3: Codeerschema interviews.....	44

Theoretisch kader

NEET-jongeren

De overgang van school naar werk en van jeugd naar volwassenheid is in de afgelopen jaren complexer geworden door veranderingen in zowel de arbeidsmarkt als binnen het onderwijs (Tønder & Aspøy, 2017). Vooral jongeren die niet werken, geen onderwijs volgen of geen training krijgen – de zogenaamde NEET-jongeren (Not in Education, Employment, or Training) – bevinden zich in een kwetsbare positie. In tegenstelling tot hun leeftijdsgenoten die wel actief deelnemen aan de maatschappij, lopen zij het risico op sociale uitsluiting en kunnen daardoor vaardigheden of ervaring op de arbeidsmarkt mislopen (Bourbeau & Pelletier, 2019). Daarnaast heeft deze groep een aanzienlijke impact op macro-economisch niveau, doordat de ongebruikte arbeidskrachten leiden tot hogere kosten in termen van sociale uitkeringen (Jongbloed & Giret, 2020).

Onderzoek toont aan dat één van de belangrijkste oorzaken van werkloosheid onder deze NEET-jongeren een gebrek aan onderwijs en training is (Shamsuddinova, 2024). Naast deze onderwijsachterstand spelen ook andere factoren een rol, zoals sociaal economische achtergrond, discriminatie op de arbeidsmarkt, gezondheidsproblemen en een gebrek aan lokale kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt (Rahmani & Groot, 2023).

Binnen de groep NEET-jongeren lopen bepaalde subgroepen een verhoogd risico om buiten het onderwijs en de arbeidsmarkt te vallen, waaronder jongeren met een beperking. Ondanks hun bereidheid en vermogen om te werken, blijken ze ondervertegenwoordigd te zijn op de arbeidsmarkt (Lindsay et al., 2014). Uit onderzoek van The Office for Disability Employment Policy (2019) bleek dat zo'n 43,9% van de jongeren met een beperking een baan had, in vergelijking met 74,4% van hun leeftijdsgenoten zonder beperkingen. Er spelen dan ook extra factoren mee die hen belemmeren in het actief meedraaien in de maatschappij, zoals

het gebrek aan onafhankelijkheid en levensvaardigheden die essentieel zijn om een baan te vinden (Lindsay et al., 2014).

Om te voorkomen dat de groep NEET-jongeren groter wordt is het van belang om in kaart te brengen welke jongeren een verhoogd risico hebben om hier onderdeel van uit te maken. Schooluitval maakt jongeren kwetsbaarder om NEET-jongere te worden, waarbij een hoger opleidingsniveau zorgt voor een lager risico (Rahmani et al., 2024). Bij leerlingen die binnen het regulier voortgezet onderwijs (vo) dreigen uit te vallen wordt er vaak gekeken of zij binnen het voortgezet speciaal onderwijs (vso) terecht kunnen. Een reden voor uitval op het vo zijn veelal gedragsproblemen zonder adequate ondersteuning (Onderwijsraad, 2010). Op het vso zijn er veel leerlingen met uiteenlopende ondersteuningsbehoeften, waaronder gedragsproblemen, maar ook op het gebied van executieve functies en psychische problematiek (Bijstra et al., 2023). Deze ondersteuningsbehoeften kunnen bijdragen aan het risico op uitval, waardoor vso-leerlingen al snel een verhoogde kans hebben om NEET-jongere te worden.

Regulier onderwijs

Voordat een leerling van het regulier onderwijs naar het speciaal (voortgezet) onderwijs wordt doorgestuurd, wordt er eerst gekeken of er toch niet een plek is waar zij terecht kunnen binnen het regulier onderwijs. Sinds de Wet Passend Onderwijs (Rijksoverheid, 2014) is er het streven om leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zo lang mogelijk binnen de kaders van het regulier (basis)onderwijs, onderwijs te laten volgen en hen te begeleiden. Binnen het regulier (basis)onderwijs wordt er eerst onderzocht of de extra ondersteuning binnen de reguliere school voldoende is, voordat een verwijzing naar het speciaal (voortgezet/basis)onderwijs wordt overwogen. Daarbij wordt er gebruikgemaakt van een ontwikkelingsperspectiefplan (opp) waar de uitstroombestemming en extra ondersteuningsbehoefte van de leerling zijn verwerkt. Bij de overgang van het bo naar het vo

worden dan ook niet alleen de leerresultaten van de leerling meegenomen maar ook zachte leerlingkenmerken, waaronder werkhouding, motivatie, executieve functies en gezinskenmerken (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2025). Er wordt dan door onderwijsprofessionals inhoudelijk gekeken of een leerling snel afgeleid raakt, kan plannen, organiseren en hoe de thuissituatie eruit ziet. In een overleg met ouders, onderwijsprofessionals en de leerling wordt dan besproken welke ondersteuning de leerling vanuit huis en vanuit de vo-school kan krijgen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2025).

Toch lijkt het aantal leerlingen dat van het regulier bo naar het vo doorstroomt te veranderen: het aantal leerlingen dat doorstroomt naar het vso neemt toe. In 2023 stroomden er meer leerlingen vanuit het regulier onderwijs het vso binnen dan het jaar ervoor en van 2015 tot 2023 is de instroom van het regulier bo naar het vso met 57% toegenomen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, z.d.). Daaruit blijkt dat voor sommige leerlingen met speciale onderwijsbehoeften het regulier onderwijs onvoldoende ondersteuning kan bieden.

Voortgezet speciaal onderwijs

Veel van de jongeren die niet goed mee kunnen komen in het regulier onderwijs zijn dan ook binnen het vso te vinden. Vso scholen zetten zich in om hun leerlingen niet alleen educatief, maar ook op professioneel en sociaal vlak te ondersteunen, zodat zij later een actieve rol in de maatschappij kunnen vervullen. Door middel van een gespecialiseerd curriculum helpen deze scholen jongeren bij het ontwikkelen van sociale, emotionele, fysieke en professionele vaardigheden (Çelik & Gül, 2024). In tegenstelling tot het vo worden leerlingen in het vso op basis van hun beperking of stoornis ingedeeld in 4 clusters. Cluster 1 betreft de blinde en slechtziende leerlingen, cluster 2 de doven en slechthorenden, cluster 3 de langdurig zieken en gehandicapten en cluster 4 leerlingen met ernstige gedragsproblemen en

stoornissen (de Roos & Bloem, 2014). Naast het onderscheid in clusters maakt het vso ook onderscheid in drie uitstroomprofielen: het uitstroomprofiel vervolgonderwijs (upv), het arbeidsgerichte uitstroomprofiel (upa) en het uitstroomprofiel dagbesteding (upd) (Rijksoverheid, 2025).

Ondanks het belang van een passende uitstroomprofielindeling voor de arbeidskansen van leerlingen in het vso, blijkt hier weinig onderzoek naar gedaan te zijn. Binnen het vo worden leerlingen ook in profielen ingedeeld, waarbij zij vaak advies krijgen van studentendecanen en mentoren. Factoren die volgens deze studentendecanen en mentoren het meest van belang zijn bij het kiezen van een profiel zijn de interesses van de leerling, de leerling zijn vaardigheden en toekomstperspectief (Wichgers, 2024). Uit het onderzoek kwam naar voren dat de meeste onderwijsprofessionals de interesses van de leerling het belangrijkste vinden bij de keuze voor het profiel. Op het vso lijkt het meer te gaan om de capaciteiten van de leerlingen. Leerlingen waarvan wordt ingeschat dat zij een diploma kunnen halen en kans maken op een succesvolle doorstroom naar het regulier vo volgen vaker het uitstroomprofiel vervolgonderwijs, dat hen voorbereidt op een diploma binnen het vmbo, havo of vwo (Schram et al., 2011). Met name cluster 4 leerlingen stromen uit richting het regulier vervolgonderwijs, al neemt die groep de laatste jaren af en neemt het aantal leerlingen uit cluster 3 dat doorstroomt toe (Koopman & Ledoux, 2018). Leerlingen waarvan wordt ingeschat dat zij wel betaald werk kunnen doen op de arbeidsmarkt, maar niet in staat zijn om een diploma te halen, volgen vaker het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel. Binnen deze groep is er ook altijd sprake van een stoornis of beperking (Schram et al., 2011). Van deze leerlingen wordt verwacht dat zij niet in staat zijn referentieniveau 2F voor Nederlands en rekenen/wiskunde te behalen (RENN4, 2015). Voor de toewijzing van leerlingen naar beide uitstroomprofielen geldt dat er wordt gekeken naar intelligentie, motivatie, schoolvorderingen, beschermende en belemmerende factoren (Schram et al., 2011). De scheidslijn tussen de profielen

vervolgonderwijs en arbeid ligt bij een IQ van 75, een CITO functioneringsniveau M5/E6. Alle leerlingen die aan deze criteria voldoen worden in principe binnen het uitstroomprofiel vervolgonderwijs geplaatst (Diamant College, 2019). Om succesvol door te stromen binnen het upv wordt vooral gekeken naar de leerontwikkeling zodat de leerlingen een diploma of eindcertificaat kunnen behalen waarmee ze naar een mbo 2 opleiding kunnen doorstromen (Diamant College, 2019). Sommige leerlingen redden het niet binnen het upv omdat ze een te lage sociale redzaamheid hebben als gevolg van een stoornis, ondanks dat ze wel het intelligentieniveau hebben (Schram et al., 2011). Binnen het upa zijn er geen duidelijke criteria om vast te stellen of een leerling over kan gaan naar het volgende leerjaar, maar de beheersing van de arbeidsvaardigheden is doorslaggevend (RENN4, 2015). Binnen dit profiel is er meer ruimte voor persoonlijke vorming en competentieontwikkeling, hetgeen in praktische situaties geleerd en geoefend wordt (Schram et al., 2011). Door de leerlingen niet op een 'schoolse' manier te laten leren kan er een deel van de gedragsproblemen worden voorkomen.

Binnen het vso ligt de focus tegenwoordig minder op de gedrags- en/of leerproblemen van leerlingen maar meer op de ondersteuningsbehoeften (Bijstra et al., 2023). Volgens datzelfde onderzoek lopen deze leerlingen het meest tegen problemen aan op het gebied van concentratievermogen en zelfstandig werken. Ook komen er in het onderzoek meer gebieden naar voren waarbinnen vso-leerlingen behoefte hebben aan extra ondersteuning. Dit is onder andere op het gebied van internaliserend en externaliserend gedrag, waarbij er meer ondersteuning geboden wordt op het gebied van externaliserend gedrag. Delinquent gedrag en middelengebruik komen dan ook vooral binnen het vso voor, in het bijzonder binnen cluster 4. Op het gebied van psychiatrische en lichamelijke problematiek bestaat er ook een ondersteuningsbehoefte, waarbij de ondersteuning die geboden wordt op het gebied van psychiatrische problemen groter is.

Kenmerken van de jongeren en hun gezin kunnen daarnaast ook de ondersteuningsbehoeften van leerlingen beïnvloeden. Het gaat dan met name om factoren als geslacht, IQ, de thuissituatie, externe hulpverlening en absentie. Minder dan de helft van leerlingen woont bijvoorbeeld in een tweeoudergezin, waarbij voor cluster 4 leerlingen geldt dat 19% van de leerlingen in een tweeoudergezin woont, wat het laagste percentage is over alle clusters genomen (Bijstra et al., 2023). Cluster 4 leerlingen hebben nauwelijks ondersteuning nodig op de leergebieden, maar wel op het gebied van gedrag en concentratie. Dat maakt hen extra kwetsbaar voor uitval en werkloosheid na afronding van het vso, daarom zal er in dit onderzoek specifiek gekeken worden naar deze groep leerlingen.

Rol onderwijsprofessionals

Onderwijsprofessionals zijn van groot belang om in de ondersteuningsbehoeften van leerlingen te voorzien. De groep onderwijsprofessionals die in het vso met de leerlingen werken zijn met name de docenten en intern begeleiders (ib'ers), waarbij docenten het meest in contact lijken te komen met deze leerlingen. Zij constateren op welke gebieden een leerling ondersteuningsbehoeften heeft om zo (v)so scholen aanknopingspunten te kunnen geven zodat zij zelf kunnen inspelen op de ondersteuningsbehoeften (Bijstra et al., 2023).

Voor sommige docenten bestaat hun takenpakket niet alleen uit lesgeven, maar zij hebben ook andere taken. Zo zijn er bijvoorbeeld leraren die loopbaanbegeleiding geven en daarmee andere docenten en ouders gespecialiseerde trainingen bieden, contact houden met gerelateerde externe organisaties voor werk-/stagemogelijkheden en 'follow-up' diensten bieden voor de afgestudeerden die werk hebben gevonden (Sukegawa & Ito, 2023). Deze leraren hebben naast het lesgeven ook de taak om organisator, informant, motivator, facilitator, evaluator en bemiddelaar te zijn in het onderwijs (Fitri & Iswari, 2022).

Ook ib'ers zijn vaak docenten maar dan met een andere taakspecialisatie, ze hebben dan een dubbele functie. Deze ib'ers houden zich onder andere bezig met het coördineren van

de leerlingenzorg en zijn betrokken bij de individuele begeleiding van leerlingen (Vrieze & Mok, 2005). Ze ondersteunen leraren om de zorg van leerlingen te verbeteren, waaruit blijkt dat er een nauwe samenwerking bestaat tussen deze onderwijsprofessionals. Naast docenten kunnen ook leerlingen en ouders bij ib'ers terecht met vragen over leerachterstanden, gedragsproblemen of andere zorggerelateerde kwesties (Onderwijsconsument, n.d.). Ib'ers evalueren de ontwikkelings- en leerprocessen van leerlingen, op basis waarvan er handelingsplannen worden opgesteld en er individuele leerlingen volgens deze plannen worden begeleid (Stichting RSV, 2024). Voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften zijn zij dan ook van groot belang (NRO, 2020).

Onderwijsprofessionals hebben eveneens invloed op het toekomstperspectief van de leerlingen. In het onderzoek van Wichgers (2024) werd bijvoorbeeld aangetoond dat aanbevelingen van studiebegeleiders voor leerlingen kunnen motiveren of juist ontmoedigen bij het kiezen van hun profiel. Het perspectief van onderwijsprofessionals op uitdagend gedrag van leerlingen, kenmerken die zij meenemen in het zoeken van een passende plek voor de leerling en beslissingen over de toekenning van extra ondersteuning kunnen grote invloed hebben op de kansen die jongeren krijgen, zowel op de arbeidsmarkt als in het vervolgonderwijs (Bijstra et al., 2023; Masud et al., 2022). Het gedrag van leerlingen wordt immers vaak als een belemmerende factor gezien voor het aannemen van leerlingen met speciale behoeften op een reguliere school (Masud et al., 2022). Ook als het gaat om het bijstellen van het schooladvies van leerlingen is dat de verantwoordelijkheid van de school, waarbij het advies met teamleden, de ib'er en/of de schoolleider besproken moet worden (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2025). Er wordt dan gebruikgemaakt van alle bestaande informatie over de leerling, waaronder observaties en voortgangsrapportages. Dit wijst niet alleen op het belang van expertise bij de onderwijsprofessionals, maar ook op de grote invloed die zij hebben op het toekomstperspectief van leerlingen.

De context van dit onderzoek en onderzoeksvragen

Ondanks dat er onderzoek is gedaan naar de indeling van leerlingen in het uitstroomprofiel arbeid of vervolgonderwijs, is er weinig onderzoek gedaan naar de kenmerken van leerlingen die hierin een rol spelen. Door middel van dit onderzoek kan er worden gekeken naar waar de kenmerken tussen deze leerlingen overlappen en verschillen, om zo een duidelijker beeld te krijgen van welke leerling binnen welk uitstroomprofiel past om uitval te voorkomen. Dit kwalitatieve onderzoek kan hierin een belangrijke rol spelen, omdat het de standpunten van onderwijsprofessionals op de kenmerken van leerlingen die uitstromen naar het vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt in kaart brengt en beschrijft. Door dit in kaart te brengen kunnen er inzichten verkregen worden over hoe leerlingen het best geplaatst kunnen worden in een uitstroomprofiel en handvatten worden geboden voor gerichte ondersteuning zodat er zo min mogelijk uitval is op school en op de arbeidsmarkt.

Hiervoor zal de volgende onderzoeksvraag worden beantwoord: 'Welke overeenkomsten en verschillen bestaan er in de door onderwijsprofessionals ingeschatte kenmerken van vso-leerlingen die naar de reguliere arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs uitstromen, en in hoeverre beïnvloeden de inschattingen de bepaling en wijziging van het uitstroomprofiel van de leerlingen?'. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. 'Welke kenmerken karakteriseren leerlingen die uitstromen naar de reguliere arbeidsmarkt?'
2. 'Welke kenmerken karakteriseren leerlingen die uitstromen naar het vervolgonderwijs?'
3. 'Welke overeenkomsten bestaan er tussen leerlingen die uitstromen naar de reguliere arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs?'

4. ‘Welke verschillen bestaan er tussen leerlingen die uitstromen naar de reguliere arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs?’
5. ‘In hoeverre beïnvloeden de inschattingen van onderwijsprofessionals de bepaling en wijziging van het uitstroomprofiel voor leerlingen die uitstromen naar de reguliere arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs?’

Methode

Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek beoogt meer inzicht te krijgen in de overeenkomsten en verschillen in de door onderwijsprofessionals ingeschatte kenmerken van vso-leerlingen die naar de arbeidsmarkt uitstromen of juist naar het vervolgonderwijs. Het betreft een kwalitatief onderzoek waarin de perspectieven van onderwijsprofessionals op de kenmerken van vso-leerlingen binnen het cluster 4 onderwijs in kaart worden gebracht. Kwalitatief onderzoek biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in de perspectieven van onderwijsprofessionals, waarbij hun meningen en ervaringen het belangrijkste zijn (Flick, 2014). De data zijn verzameld via semigestructureerde interviews als onderdeel van een overkoepelend onderzoek naar instroom, aanbod en uitstroom van het uitstroomprofiel arbeid binnen het cluster 4 vso. Dit onderzoek hoopt een beter beeld te krijgen van upa en upv leerlingen en waar hun verschillen en overeenkomsten liggen.

Participanten

Voor dit onderzoek is een doelgerichte steekproef gehanteerd met onderwijsprofessionals die allemaal betrokken zijn bij de beoordeling en begeleiding van leerlingen binnen het cluster 4 vso die naar de arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs uitstromen. In dit onderzoek staan namelijk de diepgaande inzichten van de onderwijsprofessionals centraal die betrokken zijn bij upa en upv leerlingen, waarbij een

brede generaliseerbaarheid van de onderwijsprofessionals minder van belang is. Binnen het overkoepelende onderzoek zijn zeventien onderwijsprofessionals geïnterviewd met een onderzoeksgroep van vier intern begeleiders, vijf stagebegeleiders/stagecoördinatoren, drie leerkrachten, één leerkrachtondersteuner en een orthopedagoog. De geïnterviewden hadden tussen de twee en tweeëntwintig jaar ervaring in hun functie. Deze onderzoeksgroep is werkzaam op zes locaties binnen een speciaal (voorgezet) onderwijs organisatie voor leerlingen met speciale behoeften op het terrein van leren en gedrag.

Tabel 1

Overzicht kenmerken onderzoeksgroep

School	Functie		
1	Intern begeleider (m)	Stagebegeleider (v)	Leerkracht (m)
2	Intern begeleider (v)	Stagecoördinator (v)	
3	Leerkrachtondersteuner (m)	Stagecoördinator (m)	Mentor (m)
4	Orthopedagoog (v)	Stagecoördinator (v)	Leerkracht (m)
5	Intern begeleider (v)	Stagebegeleider (m)	Leerkracht (v)
6	Intern begeleider (m)	Mentor (v)	Mentor (m)

Instrument

De interviewleidraad (Bijlage 1) is met vijf medestudenten op basis van ieders theoretisch kader en onderzoeksvraag opgesteld. De studenten maakten elk interviewvragen aan de hand van hun onderdeel en onderzoeksvraag, en voegden deze vragen vervolgens samen tot één leidraad (Bijlage 1).

De thema's die aan bod komen in de leidraad zijn te herleiden tot de instroom van de vso-leerlingen, het verblijf/de beoordeling op de school en de uitstroom naar de arbeidsmarkt. Al deze onderdelen komen terug in het overkoepelende onderzoek.

De leidraad begon met de introductie van de interviewer, een uitleg over het onderzoek en vragen over de achtergrond van de geïnterviewde. De uitstroomprofielen arbeid en vervolgonderwijs werden geïntroduceerd en vervolgens werd er gevraagd naar de grootste verschillen tussen de twee uitstroomprofielen (deelvraag 1), welke kenmerken er bij leerlingen binnen het upv pasten (deelvraag 2), welke kenmerken bij die leerlingen pasten (deelvraag 3), hoe de uitstroombestemming van de leerlingen werd bepaald (deelvraag 4) en of er nog missende factoren waren tijdens de beoordeling van de uitstroombestemming (deelvraag 5). De deelvragen hadden ook enkele verdiepende vragen, zoals 'Kunt u wat meer vertellen over de persoonlijke kenmerken van deze leerlingen?' en 'Verschilt dit dan heel erg van leerlingen in het upa?'. Deelvraag 4 was onderverdeeld in 3 onderdelen, waarbij werd gevraagd naar wie er betrokken zijn bij het bepalen van de uitstroombestemming, welke informatie een rol speelt bij het bepalen van de uitstroombestemming en of de eerdere ervaringen van de onderwijsprofessional een rol speelden bij deze beslissing.

Naast de vooraf opgestelde deelvragen in de leidraad, was er ook ruimte voor de interviewer om dieper in te gaan op een vraag als dat hielp om een beter beeld te krijgen van het perspectief van de participant.

Procedure van dataverzameling

Voor aanvang van de dataverzameling werd het onderzoek bij de ethische commissie voorgelegd. Na ethische goedkeuring werden de participanten benaderd via de mail. De groep interviewers bestaat uit zes studenten die elk hun bachelor thesis schrijven binnen het overkoepelende onderzoeksproject naar het uitstroomprofiel arbeid binnen het vso. De

interviews vonden op zes locaties plaats, waarbij vijf studenten drie onderwijsprofessionals hebben geïnterviewd en één student er twee heeft geïnterviewd.

De deelnemers werden voorafgaand aan de interviews ingelicht over het doel van het onderzoek. Ook ontvingen de deelnemers een informed consent brief (Bijlage 2), waarin werd vermeld dat hun antwoorden geanonimiseerd zouden worden en alleen voor onderzoeksdoeleinden zouden worden gebruikt. Bij aanvang van de interviews werd er om mondelinge en schriftelijke toestemming gevraagd van elke onderwijsprofessional. De interviews hebben plaatsgevonden tussen 11 april en 7 mei op de eigen school van de onderwijsprofessional en duurden ongeveer vijfenveertig minuten per deelnemer. Met de toestemming van de onderwijsprofessionals werd een audio-opname van de interviews gemaakt.

De interviews werden uitgewerkt tot geanonimiseerde transcripties door de interviewers en na goedkeuring van de geïnterviewden onderling gedeeld voor data-analyse.

Data-analyse

De transcripten van de vijftien interviews bij de zeventien respondenten zijn gecodeerd met behulp van het programma ATLAS.ti Web. Er is gebruikgemaakt van een thematische analyse, gebaseerd op overkoepelende thema's uit het theoretisch kader. Daarnaast was er ruimte voor inductieve codes die uit de transcripten naar voren kwamen.

De relevante fragmenten zijn gemarkeerd met kleuren en gecodeerd in het ATLAS.ti programma. De subcodes vielen onder de hoofdcodes 'kenmerken upa leerlingen', 'kenmerken upv leerlingen', 'overeenkomsten upv en upa', 'verschillen upv en upa' en 'beïnvloedende factoren op inschattingen onderwijsprofessionals'. De hoofdcodes zijn gebaseerd op de deelvragen en hebben allemaal subcodes. Het coderingsproces van de subcodes was zowel deductief als inductief. De code 'cognitieve kenmerken' werd bijvoorbeeld op basis van de literatuur gecodeerd en daardoor op een deductieve manier

vastgesteld. De code ‘aversie school’ was daarentegen afgeleid uit de antwoorden van de respondenten en daarmee inductief. Het volledige codeerschema is toegevoegd in Bijlage 3.

Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te vergroten, zijn er twee transcripten voor codering naar een andere onderzoeker gestuurd. De onderzoekers hebben deze transcripten onafhankelijk van elkaar gecodeerd. Na het kalibreren bleek dat er kleine verschillen zaten in het aantal gecodeerde tekstfragmenten, maar de manier van coderen inhoudelijk met elkaar overeenkwam. Daarom zijn er nog enkele quotes toegevoegd aan de subcodes.

Resultaten

Na de analyse van de interviews kunnen de volgende resultaten met betrekking tot de hoofd- en subvragen van het onderzoek gepresenteerd worden. Uit de vijftien interviews bleek dat alle onderwijsprofessionals werkzaam zijn met leerlingen binnen het uitstroomprofiel arbeid (upa), waarvan twee benoemden minder in aanraking te komen met leerlingen binnen het uitstroomprofiel vervolgonderwijs (upv). Alle onderwijsprofessionals speelden een rol in de beoordeling van de leerlingen, waarbij twee onderwijsprofessionals specifiek aangaven ook actief te zijn in de aanmeldprocedure van de leerlingen. Elke onderwijsprofessional gaf aan voldoende kennis te hebben over upa en upv leerlingen om iets over hun kenmerken te zeggen.

Kenmerken van leerlingen met uitstroomprofiel arbeid (upa)

Op de vraag of men specifieke leerlingkenmerken kan koppelen aan leerlingen die het uitstroomprofiel arbeid volgen geeft iedere participant (n=17) een aantal kenmerken aan. Wel wordt de nadruk gelegd op de verschillen tussen de leerlingen binnen het upa en dat er geen overduidelijke “rode draad” (leerkracht, S5) is voor persoonlijkheidskenmerken van deze leerlingen, ze hebben allemaal een eigen “rugzak” (leerkracht, S5). Er is altijd sprake is van

“maatwerk” (leerkrachtondersteuner, S3), waarbij er met elke leerling anders wordt omgegaan.

Er worden dus verschillende dingen gezegd over welke kenmerken upa leerlingen het best beschrijven, maar dat deze leerlingen op de praktijk gericht zijn werd door elf onderwijsprofessionals benoemd. Een mentor op school 3 beschrijft hen als “echt praktisch ingestelde leerlingen. Die moeten het hebben van doen en niet van zien en lezen.” “Deze leerlingen hebben “[er] echt gewoon een hekel aan om in het klassenlokaal te zitten en uit het boekje te werken” (stagebegeleider, S5). Volgens een ib’er en een leerkracht van school 5 kunnen de upa leerlingen minder lang op een stoel zitten en zich minder goed focussen op een taak. De aversie tegen het leren uit boeken en school wordt door meerdere onderwijsprofessionals benoemd.

Ook intelligentieniveau wordt meermaals genoemd door de respondenten, “leerlingen die origineel in de route arbeid zitten, dus die van oorsprong al een laag niveau hebben, die zitten ongeveer hier, een IQ tussen de 70 en 80 ongeveer, soms hebben ze iets lager...” (orthopedagoog, S1). Ook zegt een mentor van school 6 dat de leerlingen die in het uitstroomprofiel arbeid zitten “volgens het ouderwetse systeem (...) allemaal licht verstandelijk beperkt [zijn]”. Volgens een ib’er op school 1 heeft elke leerling binnen het profiel arbeid van oorsprong het pro niveau, het niveau dat onder het laagste niveau in vervolgonderwijs zit. Deze leerlingen zijn “cognitief veel lager en eigenlijk niet in staat om een diploma te halen” (stagecoördinator, S2). Een kenmerk dat daar veelal bij genoemd wordt is de motivatie van de leerling. Volgens een deel van de respondenten laten upa leerlingen zien dat zij niet alleen veel moeite hebben met het leren van de theorie, maar dat ze ook “weinig motivatie hebben om die theorie eigen te maken.” (ib’er, S2). Een leerkracht op school 1 benoemt dan ook dat deze jongeren veel meer de motivatie hebben “om geld te verdienen en eigenlijk niet op school te willen zitten”. De leerlingen aan de kant van arbeid

willen “heel graag aan het werk” volgens een stagebegeleider op school 5. “Die maakt het niet uit of ze een vies klusje moeten doen. [We] zijn stallen aan het uitmesten, (...) [dat] gaan we gewoon doen”. Twee onderwijsprofessionals noemen deze groep dan ook “doeners” (mentor, S3; stagecoördinator, S6). Aansluitend daarop noemt een leerkracht ook de irreële verwachtingen van de leerlingen waarbij de leerlingen denken “’nou als ik 20 ben dan heb ik een Lamborghini’, want dat zien ze op YouTube” (leerkracht, school 4) waarbij ze niet duidelijk hebben wat ze later gaan verdienen.

Acht van de respondenten benoemt de achterblijvende sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, waarbij leerlingen het beste binnen het profiel arbeid passen omdat zij deze uitstroommogelijkheid sociaal-emotioneel beter “aankunnen” (stagecoördinator, S3). Dit zijn de leerlingen die “sociaal vaak minder vaardig zijn” (stagebegeleider, S1). Een ib’er op school 1 benadrukt dat veel van deze leerlingen een “behoorlijk (...) zware ondersteuningsvraag” hebben op sociaal-emotioneel en communicatief gebied. Een stagecoördinator op school 3 geeft aan dat er veel leerlingen te vinden zijn met autisme waardoor ze veel voorspelbaarheid nodig hebben, teruggetrokken en onzeker zijn, weinig zelfvertrouwen hebben en moeite hebben met schakelen en aanpassen. Dit bevestigt een ib’er op school 6: “Je kunt een vmbo leerling hebben, (...) cognitief heel goed, maar zo’n rugzak (...) dat je weet dat hij nooit naar het vervolgonderwijs kan”. Ook andere problematiek wordt benoemt waaronder “hechtingsproblematiek” (leerkracht, S5) en “faalangst” (stagecoördinator, S2).

Ook gedragsproblemen van de leerlingen worden genoemd, waarbij sommigen “een beetje moeite hebben de normen en waarden in het dagelijkse leven te herkennen.” (leerkracht, S4). Een stagecoördinator bevestigt “dat de arbeidsklas best wel heel lastig [kan zijn] (...) en gedragsmatig heel moeilijk”.

Ten slotte geven vijf onderwijsprofessionals aan dat deze leerlingen vaak met “moeilijke” (stagecoördinator, S2), “geen fijne” (leerkracht, S4) en “complexe” (orthopedagoog, S4)

thuisituaties te maken hebben. Dit draagt bij aan hun prestaties op school, waarbij wordt aangegeven dat sommigen “op dat moment [niet] in staat [zijn] om [zich] allemaal kennis eigen te maken uit het boek” (ib’er, S2) of wanneer het niet goed lukt “bang [zijn] voor de reactie” (leerkrachtondersteuner, S3) van ouders.

Kenmerken van leerlingen met uitstroomprofiel vervolgonderwijs (upv)

Op de vraag of de onderwijsprofessionals kenmerken konden beschrijven die passend zijn bij upv leerlingen, geeft elke participant meerdere voorbeelden. Net zoals bij de vraag over de kenmerken die gekoppeld kunnen worden aan upa leerlingen, geven de participanten aan dat er binnen deze groep ook veel verschillende type leerlingen zitten. Een ib’er op school 5 geeft aan dat er “ook daar (...) kinderen [zitten] met een ADHD...., met een TOS, noem het allemaal maar op. Een batterij aan medicatie”.

De meest genoemde kenmerken die bij deze leerlingen passen zijn cognitie en intelligentie. Zeven onderwijsprofessionals benadrukken dit. Het zijn “cognitief sterkere leerlingen” (stagecoördinator, S2), die “het niveau aan [moeten] kunnen” (ib’er, S2). Ondanks dat ze cognitief wat hoger zitten, “wil [dat] niet zeggen dat ze het aankunnen” (stagecoördinator, S3). Een ib’er op school 2 benoemt dat leerlingen “die bij ons vanaf de eerste klas binnenkomen en die (...) vmbo advies [hebben] gekregen, (...) bij ons eigenlijk altijd de eerste twee jaar uitstroomperspectief vervolgonderwijs [volgen]”. De leerlingen moeten wel didactisch “richting 2F niveau kunnen toewerken” (orthopedagoog, S4). Daarnaast “hebben [die] een bepaalde rust waardoor ze gewoon theoretisch kunnen werken” (mentor, S3), zij hebben “een iets langere spanningsboog” (leerkracht, S5). Er wordt ook “meer belastbaarheid van ze verwacht” (leerkracht, S4), waarbij een stagecoördinator op school 3 benadrukt dat de leerlingen binnen een bepaalde tijd de stof af moeten hebben.

Ook wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling door vijf onderwijsprofessionals genoemd, maar op verschillende manieren. Of een leerling uitstroomt naar upv wordt

medebepaald door de sociaal-emotionele ontwikkeling, waarbij de stagecoördinator van school 6 de upv leerlingen “qua doen en laten” met reguliere vmbo leerlingen vergelijkt. Een ib’er op school 2 zegt daarentegen dat “het vaak hele pientere kinderen [zijn], (...) maar gewoon sociaal zo onhandig” waardoor ze vaker op een lager niveau doorgaan dan ze cognitief kunnen “zodat ze zich [meer] sociaal-emotioneel kunnen ontwikkelen”. Een orthopedagoog op school 4 benadrukt ook andere onderdelen binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling en executieve functies zoals het “flexibel” en “veerkrachtig” zijn als persoon. Ook “emotie regulatie”, “stressbestendigheid” en het “beschikken over plannen en organisatie vaardigheden” worden benadrukt.

Een ander kenmerk waar vier respondenten het over hebben is de zelfstandigheid van de upv leerlingen. Een mentor op school 6 benadrukt dat dit, met het zelfcorrigerend vermogen, onderdeel is van “de schoolse vaardigheden die [ze] gewoon goed onder de knie [moeten] hebben”. Ook belangrijk voor het uitstromen naar het vervolgonderwijs is “dat zij al een stukje verantwoordelijkheid kunnen dragen” (stagebegeleider, S1), maar dat dat niet betekent dat ze dat allemaal hebben. Een stagecoördinator op school 2 zegt dat de leerlingen een beetje hun zaken op orde moeten kunnen hebben en het leerniveau moeten aankunnen om zich staande te houden in het reguliere vervolgonderwijs.

Twee onderwijsprofessionals die betrokken zijn bij stage benoemen ook dat upv leerlingen zich minder met het werkveld en stage bezighouden en daardoor ook “minder ervaring hebben met werken” (stagebegeleider, S5).

Drie onderwijsprofessionals benadrukken ook de omgeving van de leerlingen waarbij “een goede basis (...) een omgeving [is] die achter je staat. Wat vaak niet het geval is bij deze doelgroep” (leerkracht, S1).

Overeenkomsten upa en upv leerlingen

Twaalf van de participanten benoemen tijdens de interviews dat er een aantal overeenkomsten zijn tussen de twee groepen. De leerlingen zitten op dezelfde school, waarbij leerlingen op een cluster 4 school daar al zitten voor “bepaald gedrag” (ib’er, S5). Ook volgens de stagebegeleider op school 5 waren de leerlingen “niet zo verschillend”, ook als het op hun houding richting school aankomt. Zo zei hij:

Ik bedoel als jij bij ons op school terecht komt, in het vso, ben je vaak op meerdere scholen (...) weggestuurd. Heb je gehoord: ik deug niet. Je mag eigenlijk niet meedoen, dat hoor je vaak van kinderen. Dan kom je bij ons, dus die aversie en tegen de plek school is er eigenlijk altijd wel een beetje.

Ook dat al deze leerlingen hun eigen problematiek meenemen wordt door zeven respondenten benoemd. “Alle stoornissen lopen door elkaar heen” (ib’er, S6) en “eigenlijk [zijn het] allemaal leerlingen met een hulpvraag, veelal in het gedrag” (stagecoördinator, S2). Diverse soorten problematiek of “rugzakken” (stagebegeleider, S5) worden benadrukt, waaronder dingen uit het verleden zoals “trauma’s” (mentor, S3), “seksueel misbruik” (stagebegeleider, S5), horen dat je “niet deugt” en “afwijzing” (stagebegeleider, S5). “Autisme” wordt ook door drie respondenten ter sprake gebracht.

Een mentor van school 3 bevestigt de overeenkomsten van de leerlingen: “Ze kunnen heel sociaal zijn, ze kunnen ook hartstikke druk zijn. Dat maakt voor of ze nou een arbeid leerling zijn of niet, dat maakt niet zoveel uit”. Volgens een andere onderwijsprofessional “blijven ze gewoon klooiën in de klas, allebei. En zijn ze gewoon hetzelfde” (leerkracht, S1).

Vier respondenten geven ook aan dat er vaak sprake is van een ingewikkelde thuissituatie, waarbij met problemen op school soms “andere factoren [zijn] die spelen. Thuis,

privé, het kan van alles zijn” (leerkrachtondersteuner, S3) en die invloed hebben op bijvoorbeeld motivatie. Motivatie is ook een veelvoorkomend gedeeld kenmerk, dit wordt door vijf respondenten benoemd waarbij er “over het algemeen (...) wel een deuk [is] in de motivatie” (ib’er, S1). Dat er “bij beide niveaus wel die motivatieproblemen zijn en dat dat voor een groot deel gewoon de kids zijn die hier op school terechtkomen. Die extra ondersteuning nodig hebben om tot het gewenste resultaat te komen” (leerkracht, S4). Een stagecoördinator op school 4 geeft ook aan “dat het intrinsiek gemotiveerd blijven bij deze jongeren om allerlei verschillende redenen heel lastig is”.

Verschillen upa en upv leerlingen

Op de vraag of men de grootste verschillen tussen leerlingen binnen de uitstroomprofielen arbeid en vervolgonderwijs kon aangeven vertellen vier onderwijsprofessionals dat het verschil in niveau het meest naar voren komt: “Niveau is een dingetje, het intellect is een ding en het intelligentiecoëfficiënt” (ib’er, S1), “je hebt te maken met een intelligentie verschil” (stagebegeleider, S5).

Daarnaast wordt door twee respondenten de concentratie van de leerlingen benoemd waarbij “belastbaarheid (...) een belangrijke is, veel kinderen kunnen een halfuur bezig zijn, maar dan is het bij sommige toch een beetje op. Terwijl bij de route vervolgonderwijs wordt er meer belastbaarheid van ze verwacht” (leerkracht, S4).

Ook de manier van leren wordt benoemd, de “[upa] leerlingen hebben een leermeester nodig en (...) [upv leerlingen] doen het vanuit de boeken nog meer” (leerkracht, S5) en “[je bent] of een ‘doe-kind’ of toch iets meer een ‘leer-kind’” (ib’er, S5).

Invloed van inschattingen op de bepaling en wijziging van het uitstroomprofiel

De wijze waarop onderwijsprofessionals hun inschattingen maken lijkt invloed te hebben op de bepaling en wijziging van het uitstroomprofiel. In dit onderzoek komen de

factoren ‘advies vorige school’, ‘eerdere ervaring’ en ‘andere onderwijsprofessionals’ naar voren.

Wat bovenal naar voren komt is dat de leerlingen al “aan de voorkant” (leerkracht, S5) bij aanmelding worden ingedeeld in uitstroomprofielen. De voorgaande school maakt “eigenlijk al een keuze, en dan gaat ons CVB [Commissie van Begeleiding] bekijken van ‘Hé, past dat hier wel’” (leerkracht, S5). Er zijn maar twee onderwijsprofessionals die benoemen dat zij specifiek betrokken zijn bij de indeling van de leerlingen tijdens het aanmeldproces. Een orthopedagoog op school 4 benoemt dat ze betrokken is “bij de aanmelding, dus ik ben [ook betrokken] in het voorstukje voordat ze hier geplaatst worden. (...) Het is nu in deze fase (...) dat je eigenlijk alle opp’s als school van herkomst en dossiers gaat doornemen en bekijken of zo’n leerling geplaatst kan worden hier”. Een ib’er op school 6 benoemt dat er voor de intake altijd een duo gevormd wordt van een ib’er en een gedragsdeskundige of een ib’er met een maatschappelijk werker “zodat je iemand hebt die echt naar het gedragsstuk kan kijken en iemand die naar het didactische stuk kan kijken”. De intake wordt dan besproken in een CVB-overleg, “als we [dan] twijfels (...) hebben overleggen [we] dat met elkaar en uiteindelijk maken we dan de keuze in welke klas ze geplaatst worden, en of ze plaatsbaar zijn”.

Een mentor op school 6 bevestigt dat bij de aanmelding van de leerling op school het dossier goed wordt doorgenomen en er op basis daarvan dan al een inschatting is van “‘Goh deze gaat naar vervolgonderwijs, misschien nog nét bb, net niet uitstroomprofiel arbeid’”, waarna er een intakegesprek volgt. Een mentor op school 3 benadrukt dat de leerlingen “binnen [komen] met een uitstroomperspectief”, maar dat deze uitstroomperspectieven weinig flexibel zijn en je “niet meteen [kan] zeggen: we gaan dit wijzigen, want dan komt de inspectie”. Het uitstroomprofiel dat de leerling volgt is volgens de mentor op school 3 al op de vorige school bepaald wanneer de leerling op het vso begint.

Ook andere onderwijsprofessionals geven aan dat zij vooral betrokken zijn bij het beoordelen van het huidige uitstroomprofiel van leerlingen en of het profiel nog steeds het best passend is voor de leerling.

Op de vraag of hun eerdere ervaringen een rol spelen in het bepalen van de uitstroombestemming van leerlingen geven de respondenten verschillende reacties. Tien van de onderwijsprofessionals zeggen dat hun inschatting van de kenmerken van de leerlingen en of ze het gaan redden binnen hun uitstroomprofiel, “door ervaring (...) meestal wel bij het goede eind” (ib’er, S5) hebben. Deze onderwijsprofessionals benoemen hun eerdere ervaringen met vergelijkbare leerlingen die ze gebruiken om in te schatten of de leerling op de juiste plek zit: “Je weet gewoon van: dit is een route, die kan en past bij die leerling, en deze leerling lijkt daar wel wat op. Misschien dat die route dan ook wel wat voor hem of haar is” (mentor, S3). Over de invloed van werkervaring op het inschatten van leerlingen zegt een leerkrachtondersteuner op school 3 dat hij soms wel eens denkt “zo één heb ik wel vaker voor me gehad. Dat is misschien niet goed van mij”. Een stagecoördinator op school 2 benoemt dan ook het risico van het inschatten van leerlingen op basis van ervaring, “je komt ook altijd onverwachtse dingen [tegen] (...) dat je zelf dan net weer verkeerd inschat”. Door middel van leerlingbesprekingen wordt er dan overlegd om zo “het beste beeld van het kind naar boven te halen” (stagecoördinator, S2). Een leerkracht op school 1 benoemt dat hun “beeld altijd gekleurd is” en “dat beeld neem [je] (...) mee, en [die] (...) verhalen ook, dat neem je mee. Maar het is aan mijzelf en mijn professionaliteit om dat te zeggen: weet je, ik ga dit zo objectief mogelijk bekijken en ik zet de feiten op een rijtje.” [Gebeurt het dan dat je vervalst in een iets minder objectief beeld?] ‘Ja, dat klopt. Dat gebeurt wel’. Het beeld dat deze onderwijsprofessionals van de leerlingen hebben door hun ervaring gaat daardoor samen met het risico op te gekleurde beslissingen.

De verschillende perspectieven van de onderwijsprofessionals op hoe ze leerlingen inschatten beïnvloeden elkaar ook. De feedback en beoordeling van de verschillende onderwijsprofessionals worden meegenomen bij het overwegen of een leerling in zijn huidige uitstroomprofiel past. Een stagecoördinator op school 4 benoemt dan ook het risico om de leerlingen te positief in te schatten en daarmee een vertekent beeld te geven wat de leerling op de lange termijn niet helpt:

“Je wordt hier op een gegeven moment wat bedrijfsblind en daarmee wil ik zeggen, wij willen het beste voor onze leerling, dan zijn we eigenlijk heel positief als personeel erin, maar daarin word je ook wel wat bedrijfsblind. Dat wanneer jij hier een leerling hebt zitten in jouw klas, dat sommige docenten het best wel, dat leergroepen model best wel positief invullen en als jij naar de werkelijkheid kijkt. Ik noem het dan wel eens de grote boze wereld, maar dat is de maatschappij waar we in leven, dat dat dan te rooskleurig is ingevuld.” (stagecoördinator, S4).

Volgens een stagecoördinator op school 2 hangt het inschatten van kenmerken door middel van vragenlijsten af van “hoe (...) iemand een vraag [leest], maar ook wat is de persoonlijkheid..., en hoe gedraagt een leerling [zich] daarbij. We hebben soms echt 5 verschillende scorelijsten naast elkaar liggen, ja wat is dan het leidende wat je eruit haalt: heb je een hele serieuze stagebegeleider, die heel veel op de regels zit of hebben we iemand die eigenlijk de regels een beetje loslaat en gaat kijken van wat kun jij zelf al?”. Dat maakt bij het inschatten “dat je ook afhankelijk bent van de persoon die het invult” (stagecoördinator, S4). Dat maakt het lastig om geen subjectieve inschattingen te maken en zeker te weten of een leerling op zijn plaats zit.

Conclusie

Het doel van dit onderzoek is om inzichten te krijgen in de door onderwijsprofessionals ingeschatte kenmerken van vso-leerlingen die uitstromen richting de reguliere arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs. Op basis van de resultaten kan er een antwoord worden geformuleerd op de onderzoeksvraag: *“Welke overeenkomsten en verschillen bestaan er in de door onderwijsprofessionals ingeschatte kenmerken van vso-leerlingen die naar de reguliere arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs uitstromen, en in hoeverre beïnvloeden de inschattingen de bepaling en wijziging van het uitstroomprofiel van de leerlingen?”* Er kan geconcludeerd worden dat onderwijsprofessionals op cluster 4 vso scholen zowel duidelijke overeenkomsten als verschillen tussen de twee groepen zien, al is er altijd sprake van maatwerk omdat er veel verschillende typen leerlingen in de uitstroomprofielen zitten. Vrijwel alle onderwijsprofessionals geven aan dat leerlingen binnen beide profielen te maken hebben met meervoudige problematiek en allemaal een “rugzak” hebben. Ook komt een gebrekkige motivatie richting school en leren regelmatig voor, net als een complexe thuissituatie en een schoolaversie wat gedeeltelijk wordt veroorzaakt door negatieve schoolervaringen. Sociaal-emotionele problematiek komt binnen beide groepen voor, maar wordt vaker genoemd bij arbeid-leerlingen. Een belangrijk onderscheid tussen beide groepen is de cognitieve capaciteit, waarbij leerlingen die naar het vervolgonderwijs uitstromen als cognitief sterker worden gezien, terwijl arbeid-leerlingen veelal niet in staat zijn een diploma te halen. De leerlingen die richting de arbeidsmarkt uitstromen zijn vaak praktisch ingesteld, terwijl vervolgonderwijs-leerlingen meer schoolgericht zijn en theoretisch vaardiger. Daarnaast worden de inschattingen van onderwijsprofessionals bij het bepalen en wijzigen van het uitstroomprofiel mede beïnvloed door factoren zoals het advies van de vorige school, eerdere ervaring en input van andere onderwijsprofessionals.

Discussie

De bevindingen uit dit onderzoek vormen een basis om de overeenkomsten en verschillen tussen leerlingen die uitstromen naar de arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs te duiden met het oog op bestaande literatuur. Ondanks dat er nog maar weinig onderzoek is gedaan naar upa en upv leerlingen is er veel overlap gevonden tussen de resultaten en voorgaande studies. Uit eerder onderzoek komt naar voren dat leerlingen die het uitstroomprofiel arbeid volgen niet in staat zijn om een diploma te halen, maar wel betaald werk kunnen doen op de arbeidsmarkt (Schram et al., 2011). Binnen het uitstroomprofiel vervolgonderwijs ligt het niveau hoger, waarbij de leerlingen een IQ van boven de 75 hebben (Diamant College, 2019). Er wordt een hogere concentratie en belastbaarheid van de leerlingen verwacht in het uitstroomprofiel vervolgonderwijs (RENN4, 2015), wat dit onderzoek bevestigt. Wanneer deze leerlingen willen doorstromen naar het vervolgonderwijs moeten zij beschikken over goede executieve vaardigheden en sociaal-emotioneel capabel zijn, waar ook op school aan gewerkt wordt (Çelik & Gül, 2024). Voor beide groepen geldt dat zij moeten kunnen communiceren, kritisch kunnen nadenken en een probleemoplossend vermogen moeten hebben om goed mee te kunnen komen in de samenleving (Carlgren, 2013). Dit sluit aan op de resultaten die gevonden zijn in dit onderzoek, waarbij er in beide groepen behoefte is aan ondersteuning op het gebied van het sociaal-emotioneel functioneren. Echter wordt er van upv leerlingen verwacht dat zij beter mee kunnen draaien in de samenleving dan upa leerlingen.

Daarnaast is één van de grote overeenkomsten tussen de vervolgonderwijs en arbeidsmarkt groep dat bijna alle leerlingen met een hulpvraag zitten en een complexe thuissituatie hebben. Eerder onderzoek van Bijstra et al. (2023) naar de ondersteuningsbehoeften en gezinseigenschappen van vso-leerlingen bevestigt dit en biedt aanvulling op welke gebieden leerlingen binnen beide uitstroomprofielen het meest

ondersteuning nodig hebben. Voor beide groepen geldt dat zij negatieve schoolervaringen delen binnen het reguliere onderwijs, waar zij meermaals zijn afgewezen. Masud et al. (2022) spreekt hier ook over in hun onderzoek naar het weren van leerlingen met een ondersteuningsbehoefte in het reguliere onderwijs. Ook wordt de motivatie van de leerlingen meerdere malen aangehaald door de onderwijsprofessionals in dit onderzoek en het gebrek daaraan. Ondanks dat in het onderzoek van Schram et al., 2011 ook motivatie naar voren komt bij de indeling van leerlingen in uitstroomprofielen, brengt het huidige onderzoek nieuwe inzichten over de mate waarin motivatieproblemen optreden. Deze problemen worden bij beide uitstroomprofielen vaak benoemd.

Dit onderzoek kan aanvullingen geven in hoeverre de inschattingen van onderwijsprofessionals de bepaling en wijziging van uitstroomprofielen beïnvloeden. Het huidige onderzoek bevestigt dat het perspectief van onderwijsprofessionals invloed heeft op de kansen die jongeren krijgen, doordat zij kijken of een leerling goed binnen zijn uitstroomprofiel past, waarbij gedrag en hoe de leerling functioneert factoren zijn die meegenomen worden in de beslissing (Masud et al., 2022). Uit het huidige onderzoek komt naar voren dat eerdere ervaring een rol speelt in het bepalen en wijzigen van een leerling zijn uitstroomprofiel. In het onderzoek van Quarto (1999) wordt het belang van werkervaring onderzocht bij onderwijsprofessionals met een speciale taak, waarbij naar voren kwam dat werkervaring bijdraagt aan het goed uit kunnen voeren van iemands functie als onderwijsprofessional. In het huidige onderzoek werd daarentegen aangegeven dat ervaring juist een valkuil kan zijn bij het bepalen en heroverwegen van een leerling zijn uitstroomprofiel. Tot slot kwamen de invloed van het advies van de vorige school en de input van andere onderwijsprofessionals niet naar voren in het eerdere literatuuronderzoek.

Beperkingen en sterke punten

Het uitgevoerde onderzoek kent een aantal zwakke en sterke punten. Een zwak punt van het onderzoek is dat alle onderwijsprofessionals die mee hebben gedaan aan het onderzoek werkzaam waren bij een onderwijsorganisatie met cluster 4 vso-scholen die zich in het noorden van Nederland bevonden. De resultaten zijn daardoor niet te generaliseren naar alle vso-scholen in Nederland die het uitstroomprofiel arbeid en vervolgonderwijs hebben. Hoewel er over het algemeen geen redenen zijn om te veronderstellen dat deze onderwijsprofessionals anders denken, kunnen ook daar regionale verschillen zijn. Echter richtte het onderzoek zich op het verkrijgen van diepgaande inzichten, waardoor generaliseerbaarheid van de gegevens geen hoofddoel was.

Daarnaast kan er sprake zijn geweest van interviewerbias wat betekent dat de meningen of verwachtingen van de interviewer de objectiviteit in de weg staan of dat de geïnterviewden anders reageren op de interviewer, dit kan invloed hebben gehad op de resultaten (Flick, 2014). De gegeven antwoorden en resultaten kunnen afhankelijk zijn van de wijze van interviewen en vragen stellen, de manier waarop op de antwoorden wordt gereageerd, en de mate waarin de geïnterviewde zich op zijn gemak voelt om openlijk te spreken over persoonlijke ervaringen of gevoelige onderwerpen. Daarom werd de leidraad op voorhand goed doorgesproken met de andere onderzoekers, om het risico op interviewerbias zo klein mogelijk te maken.

Een ander zwak punt binnen dit onderzoek is het gebrek aan respondenten dat betrokken is bij het aanmeldingsproces van de leerlingen. Hierdoor is er een minder duidelijk beeld ontstaan van kenmerken die meewegen bij de beslissing of de leerling uitstroomt naar het profiel arbeid of vervolgonderwijs. De genoemde kenmerken zijn grotendeels gebaseerd op de leerlingen die al in een uitstroomprofiel waren ingedeeld. Echter is het overgrote deel

van de respondenten bij de heroverweging van de uitstroomprofielen betrokken, waarbij de kenmerken van de leerlingen ook meegenomen worden in de beslissing.

Een sterk punt van het onderzoek is dat er diepgaande interviews zijn afgenomen, alle sessies waren tussen de vijfenveertig en zestig minuten en er uitgebreid werd doorgevraagd naar de mening en de ervaring van de onderwijsprofessionals. Daarnaast hebben alle onderwijsprofessionals het interview volledig doorlopen, wat hun interesse in het onderzoek en hun bereidwilligheid laat zien.

Een ander sterk punt is dat er een breed beeld gevormd kon worden doordat de respondenten veel verschillende functies hebben. Elke onderzoeker sprak zo'n drie respondenten met drie verschillende functies, waardoor de antwoorden tussen de respondenten verschilden en er uiteenlopende inzichten binnen de scholen meegenomen konden worden in het onderzoek.

Aanbevelingen

Voor vervolgonderzoek zouden de volgende suggesties kunnen worden gedaan. Zo zou het van belang zijn om in verschillende regio's een steekproef van onderwijsprofessionals te trekken en naar hun perspectieven te vragen. Dit zou door middel van interviews en vragenlijsten kunnen, zodat er een completer beeld gevormd kan worden van de verschillen en overeenkomsten tussen upa en upv leerlingen. In het huidige onderzoek zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de groepen naar voren gekomen en waar onderwijsprofessionals op letten bij het heroverwegen van een uitstroomprofiel, maar minder hoe deze leerlingen in de uitstroomprofielen worden ingedeeld en op basis waarvan onderwijsprofessionals deze indelingen maken. Meer onderzoek hiernaar kan bevorderend werken voor het vinden van de best passende plek op school voor vso-leerlingen.

Aansluitend hierop zouden er meer onderwijsprofessionals kunnen worden geïnterviewd die actief betrokken zijn bij de aanmeldprocedure van leerlingen op het vso, of

bij de vorige school die de leerling bij het vso aanmeld. In het huidige onderzoek waren er twee onderwijsprofessionals die expliciet benoemden betrokken te zijn bij de aanmelding en specifieke kenmerken benoemden waar rekening mee gehouden werd bij het toewijzen van de uitstroomprofielen. Voor vervolgonderzoek zou het daarom van belang kunnen zijn om meer onderwijsprofessionals mee te nemen die hier ook betrokken in zijn. Ook blijkt uit de resultaten dat er soms verschillend wordt gekeken naar hoe een leerling ingedeeld wordt. Een aantal onderwijsprofessionals benoemt subjectieve invloeden en persoonlijke opvattingen bij het beoordelen. De oorzaak hiervan lag voornamelijk aan de werkervaring en ervaring met de leerlingen volgens de onderwijsprofessionals. Dit zijn factoren die kunnen worden meegenomen in vervolgonderzoek.

Voor de praktijk zou het waardevol kunnen zijn om de indeling van de leerlingen tijdens de aanmeldingsfase nader te onderzoeken, zodat het aantal heroverwegingen van uitstroomprofielen kan worden verminderd. Dit kan bijdragen aan positievere schoolervaringen voor leerlingen en het risico op uitval op school en de arbeidsmarkt verkleinen. Daarnaast zouden de gevonden factoren die de inschattingen van onderwijsprofessionals lijken te beïnvloeden vaker besproken kunnen worden binnen de schoolteams. Door intern het gesprek te voeren over welke andere factoren mogelijk een rol spelen in deze inschattingen, kunnen onderwijsprofessionals zich bewuster worden van mogelijke valkuilen op dit gebied. Ook kan het helpen om structureel overlegmomenten te organiseren binnen het vso-team waarin de beoordeling van leerlingen en eventuele knelpunten gezamenlijk besproken worden. Dit draagt bij aan een betrouwbaardere en eerlijkere indeling van leerlingen binnen de uitstroomprofielen arbeid of vervolgonderwijs.

Literatuur

Bijstra, J., de Boer, A., & Warrens, M. J. (2023). Een beschrijving van de leerlingenpopulatie in het (voortgezet) speciaal onderwijs. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 62(2), 52-61.

Bourbeau, E., & Pelletier, R. (2019). Young People Not in Employment, Education or Training: What Did They Do in the Past 12 Months? Labour Statistics at a Glance. *Statistics Canada*.

Carlgren, T. (2013). Communication, Critical Thinking, Problem Solving: A Suggested Course for All High School Students in the 21st Century. *Interchange*, 44(1–2), 63–81.
<https://doi.org/10.1007/s10780-013-9197-8>

Çelik, E., & Gül, İ. (2024). Teachers' Opinions on the Problems Encountered in Internship Practices in Special Education Vocational Schools. *Sosyal Bilimler Ve Eğitim Dergisi*. <https://doi.org/10.53047/josse.1454964>

Diamant College. (2019). *Schoolplan 2019-2023* [Schoolplan]. RENN4.
https://www.renn4.nl/wp-content/uploads/2020/07/Diamant_College_schoolplan-2019-2023.pdf

Fitri, N. A. H., & Iswari, N. M. (2022). The Role of Counseling Guidance Teachers for Children with Special Needs in Special Schools in Dharmasraya Regency. *International Journal Of Humanities Education And Social Sciences (IJHESS)*, 1(6).
<https://doi.org/10.55227/ijhess.v1i6.180>

Flick, U. (2014). *An Introduction to Qualitative Research* (5th ed.). SAGE Publications.

Jongbloed, J., & Giret, J.-F. (2020). Quality of life of NEET youth in comparative perspective: Subjective well-being during the transition to adulthood. *Journal of Youth Studies*, 24(3), 321–343. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1869196>

Koopman, P., & Ledoux, G. (2018). *Doorstroom naar het mbo en succes in het mbo van jongeren uit praktijkonderwijs, vmbo-b en vso*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Lindsay, S., McDougall, C., Menna-Dack, D., Sanford, R., & Adams, T. (2014). An ecological approach to understanding barriers to employment for youth with disabilities compared to their typically developing peers: Views of youth, employers, and job counselors. *Disability and Rehabilitation*, 37(8), 701–711.

<https://doi.org/10.3109/09638288.2014.939775>

Masud, A. B., Walker, V. L., Carpenter, M. E., & Anderson, A. (2023). Functional communication training in inclusive school settings for students with intellectual and developmental disabilities: A literature review. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 25(4), 239–252. <https://doi.org/10.1177/10983007221126530>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (z.d.). *Leerlingstromen in het passend onderwijs*. OCW in cijfers. Geraadpleegd op 11 maart 2025, via <https://www.ocwincijfers.nl/themas/passend-onderwijs/leerlingstromen>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2025). *Handreiking schooladvisering (versie februari 2025)*. Rijksoverheid. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2020/10/12/handreiking-schooladvisering>

NRO. (2020). *De stem van de leerling over extra ondersteuning*. Nederlands Onderzoeksteam Onderwijs. Geraadpleegd op 17 maart 2025, via

<https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/15.-De-stem-van-de-leerling-over-extra-ondersteuning.pdf>

Onderwijsconsument.nl. (n.d.). *Intern begeleider*. Geraadpleegd op 17 maart 2025, via <https://www.onderwijsconsument.nl/interne-begeleider/>

Onderwijsraad. (2010). *De school en leerlingen met gedragsproblemen*. Den Haag: Onderwijsraad

Quarto, C. J. (1999). Teachers' Perceptions of School Counselors with and without Teaching Experience. *Professional School Counseling*, 2(5), 378.
<https://www.questia.com/library/journal/1P3-52068935/teachers-perceptions-of-school-counselors-with-and>

Rahmani, H., & Groot, W. (2023). Risk factors of being a youth not in education, employment or training (NEET): A scoping review. *International Journal of Educational Research*, 120, 102198. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2023.102198>

Rahmani, H., Groot, W., & Rahmani, A. M. (2024). Unravelling the NEET phenomenon: a systematic literature review and meta-analysis of risk factors for youth not in education, employment, or training. *International Journal of Adolescence and Youth*, 29(1). <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/02673843.2024.2331576>

RENN4. (2015). *Competentielijn Arbeidsvaardigheden (CAV)*. RENNA4.

Rijksoverheid. (2014). *Wet passend onderwijs*.
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0035000>

Rijksoverheid. (2025). *Wet op de Expertisecentra*.
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0003549/2025-01-01>

de Roos, M., & Bloem, M. (2014). Uit het voortgezet speciaal onderwijs, en wat dan?. *Report of the Centraal Bureau voor de Statistiek–Sociaaleconomische trends, oktober 2014, 02*[*Out of secondary special education, what next?(Report of the Central Agency of Statistics–Socio-economic trends)*].

Shamsuddinova, S. (2024). The European Youth Guarantee scheme: A viable solution to youth unemployment? *International Review of Education*, 70(5), 819–847.

<https://doi.org/10.1007/s11159-024-10075-9>

Schram, E., Pietersen, H., Berlet, I., van Zon, W. (2011). *Bouwstenen voor het vso; uitstroomprofiel Arbeidsmarkt*. SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.

Stichting RSV. (2024). *Taakomschrijving intern begeleider*. <https://www.rsv.nl/wp-content/uploads/2024/07/taakomschrijving-intern-begeleider-1.pdf>

Sukegawa, A., & Ito, Y. (2023). Factors Leading to the Employment of Students with Developmental Disabilities and Mild Intellectual Disabilities at Special Needs Schools. *Journal Of Occupational Therapy Schools & Early Intervention*, 17(2), 366–379.

<https://doi.org/10.1080/19411243.2023.2192208>

Tønder, A. H., & Aspøy, T. M. (2017). When Work Comes First: Young Adults in Vocational Education and Training in Norway. *International Journal For Research in Vocational Education And Training*, 4(3), 270–288. <https://doi.org/10.13152/ijrvet.4.3.5>

Vrieze, G., & Mok, A. (2005). *De functie van intern begeleider: ramp of zegen voor school? Beroepsvorming bij intern begeleiders*. Radboud Universiteit.

<https://hdl.handle.net/2066/211522>

Wichgers, I. J., Korpershoek, H., Warrens, M. J., Dijks, M. A., & Bosker, R. J. (2024). Dutch secondary school counselors' and tutors' views on how students should make study

profile choices. *Australian Journal of Career Development*, 33(1), 82-94.

<https://doi.org/10.1177/10384162231220755>

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewleidraad

Introductie

Voorstellen Hallo ik ben...

Bedankt dat u deelneemt aan dit interview. Dit gesprek maakt deel uit van een onderzoeksproject voor onze scriptie, waarin we samen met vijf andere studenten verschillende leerkrachten, stagebegeleiders en intern begeleiders van RENN4-scholen in diverse regio's interviewen. Het doel van ons onderzoek is om beter inzicht te krijgen in de meningen en ervaringen van onderwijsprofessionals over de instroom en het aanbod van het profiel arbeid, evenals de overgang van VSO-leerlingen naar de arbeidsmarkt. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen waardevolle aanbevelingen opleveren voor de onderwijspraktijk en het onderwijsbeleid.

Dit interview zal ongeveer 45 minuten duren.

Ik heb een consent formulier bij me. Hierin staan de afspraken die we maken voor het interview, en dat u hier toestemming voor geeft. Ik zal de regels even kort met u bespreken, en daarna heeft u nog even de tijd om het formulier door te lezen en te tekenen als u dat nog niet heeft gedaan. Het interview gaat dus om uw mening en ervaringen, dus vertel vooral wat u vindt en denkt. Deelname is vrijwillig, dus u mag natuurlijk ook altijd stoppen met het interview of even vragen om een pauze. Als iets wat ik zeg of vraag onduidelijk is mag u het ook altijd aangeven. De resultaten van het interview worden anoniem verwerkt, en uw antwoorden zullen dus niet terug te herleiden zijn naar u. Tijdens het interview hoeft u uw naam of andere namen niet te noemen, maar dit mag wel: ik zorg hoe dan ook dat dit uiteindelijk anoniem wordt verwerkt. Ik zal straks wat aantekeningen maken van het interview, en ik neem het geluid van het interview op, zodat ik dat later kan uitschrijven/transcriberen. Wij zullen dan werken met die transcripten.

Start opname

Allereerst zou ik graag wat vragen willen stellen over u persoonlijke gegevens:

1. *Hoe oud bent u?*
2. *Wat is uw geslacht?*
3. *Wat is uw functie?*
4. *Hoeveel jaren ervaring heeft u?*

Subonderwerp 1: leerlingkenmerken

Jullie hebben verschillende uitstroomprofielen die gekozen kunnen worden, waarvan twee als doel hebben om de leerling uiteindelijk deel uit te laten maken van de beroepsbevolking. Als eerste het ‘uitstroomprofiel arbeid’ en daarnaast het ‘vervolgonderwijs’.

1. *Kunt u vertellen wat de grootste verschillen tussen deze twee zijn?*
2. *Kunt u vertellen hoe de uitstroombestemming van de leerlingen wordt bepaald?*

Ik wil u nu graag wat meer vragen over deze 2 uitstroomprofielen los van elkaar.

3. *Welke kenmerken passen volgens u bij vso-leerlingen die uitstromen naar het vervolgonderwijs?*
4. *Welke kenmerken passen volgens u bij vso-leerlingen die uitstromen richting uitstroomprofiel arbeid?*
 - Wie is hierbij betrokken?
 - Wat voor informatie speelt een rol bij het bepalen van de uitstroombestemming?
 - Spelen uw eerdere ervaringen hier ook een rol in?

(Afhankelijk van de tijd wel of niet deze vragen stellen)

5. *Zijn er nog bepaalde aspecten die u mist, die wel meespelen bij de inschatting van de uitstroomrichting van de leerlingen?*

We hadden het nu over leerlingen die het vervolgonderwijs volgen of het profiel arbeid, maar de vragen hieronder gaan specifiek over UPA - leerlingen.

Subonderwerp 2: het huidige stageaanbod op het vso

Nu gaan we in op het stageaanbod bij jullie op school. Wat ik heb begrepen is dat er bij jullie op de RENN4 onderscheid gemaakt wordt tussen 3 soorten stages: BIS, BES en ZES. Daarnaast hebben jullie verschillende profielen zoals Groen/tuinbouw, Horeca en logistiek.

6. *Kunt u wat meer vertellen over hoe dit bij jullie op de locatie in de praktijk gaat?*
 - Wordt er ingegaan op de verschillende profielen, dan nog vragen hoe de verschillende stages (BIS, BES en ZES) eruitzien.
 - Vind u dat er binnen dit stageaanbod sprake is van maatwerk?
 - o Ja: Op wat voor manier is er dan sprake van maatwerk

- Nee: Waarom niet?
- 7. *Kunt u beschrijven hoe uw rol eruit ziet bij het begeleiden van de leerlingen tijdens hun stages? Wat zijn hierbij uw taken en verantwoordelijkheden?*
- 8. *Welke verwachtingen heeft u van de andere betrokkenen (leerkrachten, IB'ers, stagebegeleiders) met betrekking tot hun rol in het stageproces?*
- 9. *Merkt u dat er verschillen zijn in hoe de leerkrachten, IB'ers en werkbegeleiders denken over het huidige stageaanbod, dus zijn hier onenigheden over.*
 - Nee: Door naar volgende vraag
 - Ja: Heeft dit ook invloed op het stageaanbod? Hoe heeft dit invloed?
- 10. *Klopt het dat elke leerling begint bij de BIS en hoe ziet de doorstroom naar verdere stages eruit?*
- 11. *Welke factoren werken bevorderend in het stageproces voor de doorstroom? (dus dat iemand van een begeleide stage naar een externe stage kan)*
- 12. *Welke factoren werken belemmerend in het stageproces voor de doorstroom?*

Er zijn verschillende uitstroombmogelijkheden, namelijk: beschut werk, reguliere arbeidsmarkt en dagbesteding.

- 13. *Is er een koppeling tussen een bepaalde stage en een uitstroombmogelijkheid? Dus als iemand ZES niet kan dat ie dan naar dagbesteding gaat.*

De stages zijn uiteindelijk bedoeld om essentiële arbeidsvaardigheden te ontwikkelen en inzicht te krijgen in de werkomgeving.

- 14. *Vindt u dat hoe het huidige stageaanbod is vormgegeven effectief is als eerste ervaring voor vso-leerlingen met het werklev en als voorbereiding op de arbeidsmarkt?*

(Afhankelijk van de tijd wel of niet deze vraag stellen)

- 15. *Welke aanbevelingen heeft u voor het verbeteren van het stageaanbod en de begeleiding van leerlingen?*

Subonderwerp 3: Het huidige stageaanbod op het VSO

Nu hebben we het gehad over de kenmerken die passen bij het profiel arbeid en welke bij vervolgonderwijs. Nu wil ik graag een paar vragen stellen over hoe jullie tot de beoordelingen van de arbeidsvaardigheden van deze leerlingen komen.

16. *Hoe kijkt u naar de huidige manier van het beoordelen van de arbeidsvaardigheden?*

17. *Welke factoren neemt u mee wanneer u een leerling beoordeelt op de praktijkvaardigheden?*

18. *Zijn er kenmerken van leerlingen die het beoordelen juist moeilijk of makkelijk maken?*

Waarom? Hoe heeft dit invloed op de beoordeling?

- Waarom neemt u specifiek deze factoren mee?
- Wanneer er vooral factoren worden genoemd die gericht zijn op de leerling, zoals motivatie of vaardigheden, dan: 'Zijn er ook factoren die niet perse bij de leerling liggen die meespelen?' Hierbij kun je denken aan de grootte van de klas, het soort profiel of verwachtingen die ze hebben van een leerling.

19. *Als u kijkt naar de beoordeling van leerlingen, komen verschillende beoordelaars tot dezelfde beoordeling voor een leerling?*

- Waarom wel/niet?
- Waarin zitten deze verschillen vooral?

Subonderwerp 4: Bevorderende en belemmerende factoren bij de uitstroom van vso-leerlingen

Oke, bedankt. We gaan hier nu even dieper op in dus wat zijn factoren die meespelen bij het succes bij de uitstroom van de vso-leerlingen naar de arbeidsmarkt.

20. *Wat verstaat u onder succes op de arbeidsmarkt*

21. *Maakt het uit of iemand bis, bes, of zes heeft gedaan?*

22. *Is er een bepaalde duur die nagestreefd wordt bij het behouden van een werkplek? (Wat is het doel)*

23. *Hoe werkt het proces van arbeidsmarktintegratie bij jullie?*

- Wat is uw taak in dit proces?

24. *Krijgen de leerlingen die naar beschut werk, de reguliere arbeidsmarkt of dagbesteding gaan een verschillende voorbereiding of stage en zo ja, wat is het verschil?*

25. *Hebben jullie kennis over hoe de leerlingen het nu doen op de arbeidsmarkt?*

- Wordt dat bijgehouden?
- Heeft u een voorbeeld van een leerling op de arbeidsmarkt?

26. *Welke elementen werken bevorderend in het behalen van succes van de leerlingen op de arbeidsmarkt in jouw ogen?*

27. *Welke elementen werken belemmerend in het behalen van succes van de leerlingen op de arbeidsmarkt in jouw ogen?*

28. *Er zijn dus drie verschillende manieren waarop leerlingen kunnen uitstromen in dagbesteding, beschut werk en de reguliere arbeidsmarkt. Zijn er dan ook verschillende bevorderende en belemmerende factoren voor de verschillende uitstroomrichtingen?*

Afsluiting

Dit was dan het interview, ik wil u hartelijk bedanken voor het meedoen.

Zijn er nog dingen die u gemist hebt waarvan u denkt dat deze nog goed zijn om te delen?

Dan nogmaals bedankt voor het meewerken, dan zal ik nu de opname stopzetten.

* Stopt opname*

Bijlage 2: Informed consent formulier en informatie over het onderzoek

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

“VAN HET VSO NAAR DE ARBEIDSMARKT”

PED-2425-S-0049

- Ik heb de informatie over het onderzoek gelezen. Ik heb genoeg gelegenheid gehad om er vragen over te stellen.
- Ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van me gevraagd wordt, welke gevolgen deelname kan hebben, hoe er met mijn gegevens wordt omgegaan, en wat mijn rechten als deelnemer zijn.
- Ik begrijp dat deelname aan het onderzoek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om mee te doen. Ik kan op elk moment stoppen met meedoen. Als ik stop, hoef ik niet uit te leggen waarom. Stoppen zal geen negatieve gevolgen voor mij hebben.
- Ik begrijp dat als ik geen toestemming geef voor het maken van een audio-opname dat ik niet kan deelnemen aan het onderzoek.
- Ik geef hieronder aan waar ik toestemming voor geef.

Toestemming voor deelname aan het onderzoek:

☐ Ja, ik geef toestemming voor deelname; deze toestemming loopt tot 01-06-2025.

☐ Nee, ik geef geen toestemming voor deelname.

Toestemming voor het maken van audio-opnames tijdens het onderzoek:

☐ Ja, ik geef toestemming voor het maken van audio-opnames van mij als deelnemer.

☐ Nee, ik geef geen toestemming voor het maken van audio-opnames van mij.

Toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens:

☐ Ja, ik geef toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens zoals vermeld in de onderzoeksinformatie. Ik weet dat ik tot 01-06-2025 kan vragen om mijn gegevens te laten verwijderen. Ook als ik besluit om te stoppen met deelname, kan ik hierom vragen.

☐ Nee, ik geef geen toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens.

Toestemming voor het gebruik van mijn data voor gerelateerde onderzoeksvragen. De data kunnen gedeeld worden met andere onderzoekers dan de leden van het onderzoeksteam:

☐ Ja, ik geef toestemming.

☐ Nee, ik geef geen toestemming.

Volledige naam deelnemer:	Handtekening deelnemer:	Datum:

Volledige naam aanwezige onderzoeker:	Handtekening onderzoeker:	Datum:

De aanwezige onderzoeker verklaart dat de deelnemer uitvoerig over het onderzoek is geïnformeerd.

U heeft recht op een kopie van dit toestemmingsformulier.

INFORMATIE OVER HET ONDERZOEK

VERSIE VOOR DEELNEMERS PILOT

“VAN HET VSO NAAR DE ARBEIDSMARKT”

PED-2425-S-0049

➤ **Waarom krijg ik deze informatie?**

U krijgt deze brief als (potentiële) deelnemer aan een pilot van een onderzoeksproject naar de meningen en ervaringen van docenten en intern begeleiders met de overgang van vso-leerlingen naar de arbeidsmarkt. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Marije Brouwer, Annajouk Dames, Renée Dunsbergen, Megan Hennink, Hanneke Stroo en Marrit van den Berg, die de opleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen volgen. Het project wordt begeleid door dr. Lieneke Ritzema (universitair docent, hoofdbegeleider) en prof. dr. Matthijs Warrens (adjunct hoogleraar). Het onderzoeksproject start in februari 2025 en loopt tot zomer 2026.

➤ **Waarom dit onderzoek?**

Het onderzoeksteam bestudeert de meningen en ervaringen van docenten, intern begeleiders en stagebegeleiders/mentoren over de overgang van vso-leerlingen naar de arbeidsmarkt. Elk jaar stromen 11.000 jongeren uit het vso. Ongeveer de helft gaat naar regulier vervolgonderwijs. De andere helft gaat rechtstreeks naar de arbeidsmarkt. Helaas ervaren jongeren in de laatste groep lang niet altijd successen. Uit cijfers van CBS blijkt dat maar ruim een kwart langere tijd een baan houdt. Een derde komt in een uitkering en een derde heeft geen werk én geen uitkering. Doel van dit project is om met interviews te onderzoeken wat bevorderende of belemmerende factoren en aspecten bij de overgang zijn. De uitkomsten van het onderzoek geven mogelijk concrete aanbevelingen voor de onderwijspraktijk en onderwijsbeleid, en zullen bijdragen aan het lopende maatschappelijke debat over (onderwijs)kansen van jongeren.

➤ **Wat vragen we van u tijdens het onderzoek?**

In een interview wordt u een aantal vragen gesteld over uw ervaringen met de vso-leerlingen in het profiel arbeidsmarkt, het aanbod binnen het profiel en de overgang van vso-leerlingen naar de arbeidsmarkt. Het interview wordt in gezamenlijk overleg gepland. Voor het interview begint wordt eerst toestemming tot deelname aan het onderzoek gevraagd. Ook wordt er eerst toestemming gevraagd voor het maken van een audio-opname en het verwerken van deze gegevens en persoonsgegevens als uw naam, e-mailadres, functie, leeftijd, geslacht en aantal jaren ervaring. Het interview duurt ongeveer 45 minuten. Deelname aan het interview is vrijwillig. U krijgt geen vergoeding voor uw deelname.

➤ **Moet ik meedoen aan dit onderzoek?**

Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig. Wel is uw toestemming nodig. Lees deze informatie daarom goed door. Stel alle vragen die u misschien heeft, bijvoorbeeld omdat u iets niet begrijpt. Pas daarna besluit u of u wilt meedoen. Als u besluit om niet mee te doen, hoeft u niet uit te leggen waarom, en zal dit geen negatieve gevolgen voor u hebben. Als u geen toestemming geeft voor een audio-opname dan kunt u niet meedoen aan het onderzoek. U kunt zich tot 01-06-2025 terugtrekken uit het onderzoek door een e-mail te sturen naar Lieneke Ritzema (e.s.ritzema@rug.nl).

➤ **Welke gevolgen kan deelname hebben?**

De pilot van het onderzoeksproject geeft meer inzicht in de interviewleidraad: of alle vragen goed begrepen worden en of alle vragen de juiste informatie opleveren. Het onderzoeksproject dat erop volgt geeft meer inzicht in de meningen en ervaringen van docenten, intern begeleiders en stagebegeleiders/mentoren over de instroom en aanbod van het profiel arbeid en de overgang van vso-leerlingen naar de arbeidsmarkt. De uitkomsten van het onderzoek geven mogelijk concrete aanbevelingen voor de onderwijspraktijk en onderwijsbeleid, en zullen bijdragen aan het lopende maatschappelijke debat over (onderwijs)kansen van jongeren.

➤ **Hoe gaan we met uw gegevens om?**

Van het interview wordt een geluidsopname gemaakt. Daarnaast wordt uw functie, leeftijd, geslacht en aantal jaren ervaring geregistreerd. De geluidsopname van het interview wordt gebruikt om het interview terug te luisteren.

Het interview wordt door het onderzoeksteam helemaal uitgeschreven naar een digitaal bestand. Vervolgens wordt door het onderzoeksteam bestudeerd welke thema's en patronen zichtbaar zijn in de antwoorden van de verschillende deelnemers. Het is de bedoeling de resultaten van het onderzoek te publiceren in een wetenschappelijk tijdschrift. Over de resultaten wordt alleen op groepsniveau gecommuniceerd. Uw functie, leeftijd, geslacht en aantal jaren ervaring worden gebruikt om op groepsniveau informatie te kunnen geven over de deelnemers van het onderzoek.

We zullen ervoor zorgen dat de gepubliceerde resultaten niet herleidbaar zijn naar u en niemand buiten het onderzoeksteam kan terugvinden wat uw antwoorden waren of dat u heeft deelgenomen aan het onderzoek. De digitale geluidsopname van het interview, het uitgeschreven interview en gerelateerde gegevens worden opgeslagen op een beveiligde digitale locatie van de RUG. Alleen leden van het onderzoeksteam hebben toegang tot de gegevens.

Uw persoonsgegevens en de opnames van de interviews worden tot 10 jaar na afronding van het onderzoek bewaard in een beveiligde digitale locatie van de RUG, en worden daarna vernietigd. De geluidsopname wordt opgenomen met een beveiligd opnameapparaat. Na afloop van het interview wordt de geluidsopname overgezet naar de beveiligde digitale locatie van de RUG en wordt de geluidsopname van het opnameapparaat verwijderd.

U heeft het recht om de geluidsopname te beluisteren en het recht op een kopie van de geluidsopname. Om hier gebruik van te maken kunt u een e-mail sturen naar Lienneke Ritzema (e.s.ritzema@rug.nl). De transcriptie van uw geluidsopname zal vanaf 01-06-2025 in het onderzoek gepseudonimiseerd worden. Tot deze datum heeft u het recht om onjuiste delen van de opname te laten corrigeren en het recht om uw gegevens terug te trekken uit het onderzoek. Om hier gebruik van te maken moet u voor 01-06-2025 een e-mail sturen naar Lienneke Ritzema (e.s.ritzema@rug.nl).

➤ **Wat moet u nog meer weten?**

U kunt altijd vragen stellen over het onderzoek: nu, tijdens het onderzoek, en na afloop. Dit kan door een e-mail te sturen naar Lienneke Ritzema (e.s.ritzema@rug.nl) of Matthijs Warrens (m.j.warrens@rug.nl).

Heeft u vragen/zorgen over uw rechten als onderzoeksdeelnemer of de uitvoering van het onderzoek? U kunt hierover ook contact opnemen met de Ethische Commissie Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de RUG: ec-bss@rug.nl.

Heeft u vragen of zorgen over hoe er met uw persoonsgegevens wordt omgegaan? U kunt hierover ook contact opnemen met de Functionaris Gegevensbescherming van de RUG: privacy@rug.nl.

Als onderzoeksdeelnemer heeft u recht op een kopie van deze onderzoeksinformatie.

Bijlage 3: Codeerschema interviews

Kenmerken upa leerlingen	Cognitieve kenmerken	Intelligentie
		Cognitief vermogen
		Theorie of praktijkgericht leren
		Concentratie
	Executieve functies	
	Sociaal-emotionele kenmerken	Sociaal-emotioneel functioneren
		Gedragsproblemen of -stoornissen
	Communicatie vermogen (inductief)	
	Praktische en motivatiekenmerken	Werkgerichtheid
		Praktijkgerichtheid
		Motivatie
		School en theorie-aversie (inductief)
	Omgevingskenmerken	Thuisituatie
	Ondersteuningsbehoeften	
Kenmerken upv leerlingen	Cognitieve kenmerken	Intelligentie
		Cognitief vermogen
		Concentratie
		Theorie of praktijkgericht leren
	Executieve functies	
	Sociaal-emotionele kenmerken	Sociaal-emotioneel functioneren
		Gedragsproblemen of -stoornissen
	Communicatie vermogen	

	Praktische en motivatiekenmerken	Werkgerichtheid
		Praktijkgerichtheid
		Motivatie
		School en theorie-aversie (inductief)
	Omgevingskenmerken	Thuisituatie
	Ondersteuningsbehoeften	
Overeenkomsten kenmerken	Gedrag	
	Motivatie	
	Aversie school (inductief)	
	Thuisituatie	
	Rugzak	
Verschillen kenmerken	Concentratie	
	Intelligentie	
	Theorie of praktijk	
Beïnvloedende factoren op inschattingen onderwijsprofessionals	Advies vorige school	
	Eerdere ervaring	
	Andere onderwijsprofessionals	